

קונטרם

עריכת השולחן

הלכות והנהגות סעודה

ניסן משה פודולסקי

תוכן העניינים

הקדמה

- ד אופן הבריאה
ד מטרת האכילה

פרק א

- ה האכלת בעלי חיים
ה כיסוי השלחן
ה מי חייב בנטילת ידים
ה טעם לנטילת ידים
ה הכלי שנומלים בו ידים
ו באלו מים נומלים
ו דיני הציצה
ו כח גברא
ו אופן הנטילה
ו טבילת ידים
ז מי שאין לו מים
ז שכר הזהיר בנטילת ידים

פרק ב'

- ח על איזה פת יברך
ח בציעת הפת
ח הברכה
ח טבילה במלח
ט כיבוד הגדול לאכול תחילה
ט אופן אכילת הפת
ט שאריות מאכל ומשקה
ט הסתכלות במי שאוכל
ט דברים הדוחים את נפש האדם
ט ביזוי אוכלים
י יציאה לבית הכסא
י שיחה בשעת הסעודה
י עם מי לאכול
י ברכת היין בסעודה
י דברים שאינם מחמת הסעודה

פרק ג'

יז	מים אחרונים חובה
יז	איפה נוטלים
יז	איך נוטלים
יז	במה נוטלים
יז	השארת פת על השלחן
יז	הסרת הסכין
יז	זימון
יז	שכח ובירך בלא זימון
יז	צירוף לזימון
יז	מצוה לזמן בעצמו
יז	כוס של ברכת המזון
יז	כובע
יז	קול רם
יז	נוסח ברכת המזון
יז	שתית היין

הקדמה להלכות סעודה

א. אופן הבריאה

בצלם אלוקים ברא הקב"ה את האדם, נתן בו רוח ונשמה והועיד לו את התפקיד הכי חשוב במערכת הבריאה. אבל למרות זאת, לאדם יש גוף שלא שונה במיוחד מגופם של שאר בעלי החיים. הגוף צורך מזון ודורש מנוחה בדיוק כמו כל בעלי החיים. אך למרות זאת יש הבדל גדול ביניהם, לאדם יש אפשרות לשלוט באופן אכילתו ולקדש את אכילתו בעוד הבהמה פשוט אוכלת כל הנקרה בדרכה.

בפרשת תולדות^א התורה מספרת לנו על עשיו הרשע שביקש מיעקב אחיו: "הלעיטני נא מן האדום האדום הזה כי עייף אנוכי, על כן קרא שמו אדום". צריכים אנו להבין, מדוע עשיו נקרא אדום על שם מאכל אחד שאכל, הרי אם כולנו נתחיל להיקרות על שם המאכלים שאנו אוכלים, הרי היו לנו שמות מאד מעניינים, לחם, ספגטי, נקניק, צ'ולנט וכו', ומדוע עשיו שונה מאתנו בעניין הזה?

להבין זאת, נעיין בדברי המדרש^ב "אמר ר' זעירא, פער פיו אותו הרשע כגמל, אמר ליה, אנא פתח פומי תהי משתדר ואזיל (אני אפתח את פי ואתה תשפוך לתוכי)". עשיו לא אוכל כמו אדם. עשיו אוכל כמו בהמה, כמו גמל. כשהמדרש מספר לנו על זוועותיו של עשיו, על הרציחות שלו, על הגילוי עריות שלו, המדרש לא קורא לו רשע, אבל כשהוא מעז לחלל את המושג "אדם" ומורידו לדרגת בהמה, אזי נקרא הוא רשע.

רואים אנו מכאן, שדווקא באכילה, דווקא בדברים שבהם האדם כביכול דומה לבעל חי, דווקא שם אנו מודדים את דרגתו, האם הוא אדם או שמא ח"ו בהמה.

ב. מטרת האכילה

מאז חטא אדם הראשון, נתערב הרע בטוב. ניצוצות קדושים של נשמות השייכות לטוב נפלו בין עמקי הקליפות השייכות לסטרא אחרא, כמו כן ישנם גם נשמות המתגלגלות מחמת חטאים אישיים שלהם וכשהם יתבררו ויצאו חזרה לחלק הקדושה, יבוא העולם על תיקונו. ניצוצות אלו נמצאים בכל מיני מקומות ובתוכם גם באוכל שאנו אוכלים.

על ידי הברכה שאנו מברכים וכשאנו אוכלים בכוונה הראויה אנו מתקנים את הניצוצות הטמונים באוכל. אמנם עיקר הכונה לאנשים פשוטים כמונו צריכה להיות שאנו אוכלים על מנת שיהיה לנו כח לעבוד את ה' יתברך^ג, וכמו שכותב הרמב"ם^ד "אלא ישים על ליבו, שיהא גופו שלם וחזק כדי שתהא נפשו ישרה לדעת את ה'. שאי אפשר שיבין וישתכל בחכמות, והוא רעב וחולה... נמצא, המהלך בדרך זו, כל ימיו עובד את ה' תמיד".

יש אנשי מעשה, שקודם אכילה אומרים: "הנני רוצה לאכול ולשתות, כדי שאהיה בריא וחזק לעבודת הבורא יתברך שמו".^ה

^א בראשית פרק כ"ה פסוק ל"א

^ב בראשית רבה, תולדות פרשה ס"ג י"ב

^ג בית אהרן דף צ"ט (אבות פרק ד')

^ד חלק המדע הלכות דעות פרק ג' הלכה ג'

^ה קיצור שולחן ערוך סימן ל"א סעיף ב'

פרק א'

קודם הסעודה

א. האכלת בעלי חיים

מי שיש לו בעלי חיים שמזונותיהן עליו (דהיינו, שהם אוכלים מזון שהוא נותן להם, ולא מלקטים לעצמם מהרחוב) צריך להאכילם קודם שיאכל בעצמו. אמנם, לגבי שתיה, קודם ישתה בעצמו ורק אחר כך יתן לבעלי החיים.

ב. כיסוי השולחן

יִהְיֶה שולחנו נקי ומכוסה יפה, אפילו אם אוכל רק דבר פשוט שאינו חשוב.

ג. מי חייב בנטילת ידיים

כשאוכל פת שברכתו "המוציא" או שקובע את סעודתו על מאפים שברכתם "מזונות", חייב ליטול ידיו קודם האכילה, ויברך "על נטילת ידיים"¹. אם אוכל פחות מכביצה, צריך ליטול בלי ברכה².

ד. טעם לנטילת ידיים

טעם א': בזמן שבית המקדש היה קיים, ונהגו דיני טומאה וטהרה, הכהנים היו אוכלים תרומה. קודם אכילת תרומה צריכים היו הכהנים ליטול את ידיהם, וכדי שהכהנים יהיו רגילים בדבר זה, חייבו חז"ל את כל ישראל ליטול ידיים כל פעם שאוכלים לחם. בימינו, למרות שהכהנים לא אוכלים תרומה נשארה תקנה זו, משום שאנו מצפים לבניית בית המקדש במהרה בימינו, ולא רוצים לשכוח את דיני הטהרה.

טעם ב': האכילה שלנו צריכה להיות בקדושה ובטהרה ובנקיות. חז"ל לומדים זאת מהפסוק **"וְהִתְקַדְּשֶׁתֶם--וְהִיִּיתֶם, קְדָשִׁים, כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם"**³.

ה. הכלי שנוטלים בו ידיים

¹ ליטול ידיו מכלי שלם המיועד למשקים, ומחזיק רביעית לוג (86 מיליליטר לפי הגר"ח נאה). לא משנה מאיזה חומר הכלי עשוי. ישנם מקרים בהם מותר להשתמש בכלי שאינו שלם לגמרי, להרחבה בנושא עיין בשו"ע סימן ק"ס סעיפים א-ב.

¹ קיצור שולחן ערוך סימן מ"ב סעיף א'

² קיצור שולחן ערוך סימן מ"ב סעיף ב'

³ שו"ע סימן קנ"ח סעיף ב'

⁴ שו"ע סימן קנ"ח סעיף ג'.

ועיין שם בסעיף ד', ובמשנה ברורה סעיף קטן י' בדיני מי שאוכל פחות מכזית.

משנה ברורה סימן קנ"ח סעיף קטן א'

שם א'

² ויקרא פרק כ' פסוק ז'

³ שו"ע סימן ק"ס ג'

ו. באלו מים נוטלים

^ייטול ידיו במים נקיים שלא נעשתה בהם מלאכה. מים מעופשים, מלוחים, וכדו', או שנשתנו מראיהן עד כדי כך שאין הכלב יכול לשתות מהם, פסולים לנטילת ידיים. שלג וברד מרוסקים, כשרים לנטילת ידיים. דברים שמקורם מהמים, כגון יבחושים אדומים, או שומן דג, אם רסקן עד שנעשו מים, כשרים לנטילת ידיים^{טו}.

ז. דיני חציצה

^{טז}קודם שיטול ידיו, יבדוק שאין עליהן שום לכלוכים, תחבושות, טבעות וכדו', שזה נחשב חציצה. לכלוך שבין הציפרניים לבשר, אינו נחשב חציצה (אלא אם הוא מקפיד על כך). אמנם אם ציפרניו ארוכות והלכלוך נמצא במקום שלא בין הבשר לציפורן, נחשב חציצה. כתמי דיו או צבע, אם אין בהם ממשות (כפי שמצוי בדיו שלנו), אין זה חציצה. אם יש בהם ממשות וזה על רוב היד, פסול. אם זה על מיעוט היד, תלוי אם הוא מקפיד על זה או לא.

ח. כח גברא

המים צריכים לבוא על ידיו מכח גברא. אם קוף שופך את המים, יש בזה מחלוקת הפוסקים, ולכתחילה יש להחמיר. אם אין לו כלי ורוצה ליטול ידיו מהברז, יכול להשתמש רק בזרם הראשון הנוצר מפתיחת הברז ע"י האדם, אבל המים שזורמים אחר כך מאליהם, פסולים. וצריך שיהיה בזה רביעית, לכן אם הזרם חלש, פסול.

ט. אופן הנטילה

^{יז}יקח הכלי ביד ימינו ויעבירו ליד שמאל, וישפוך רביעית מים ב' פעמים על כל יד, פעם ראשונה לטהר הידיים, ופעם שניה להעביר את המים הטמאים. לאחר מכן ישפשף הידיים זו בזו, יברך "על נטילת ידיים" וינגב ידיו.

י. טבילת ידים

^{יח}יכול לטבול ידיו במקוה או במעיין וכדו', ^{יט}ויברך "על נטילת ידים", ולא "על טבילת ידיים". ^כיכול לטבול ידיו אף במים שפסולין לנטילת ידיים, כל שכשרים למקוה.

שולחן ערוך סימן ק"ס י"ד

עיין במשנה ברורה סימן ק"ס סעיף קטן מ"ד, מדוע זה כשר למרות שיש בו שינוי מראה. ^{טו}

שולחן ערוך סימן קס"א ^{טז}

סימן קנ"ח רמ"א ומשנ"ב, ועיין שם כל פרטי הדינים הרבים שיש כאן ^{יז}

שו"ע סימן קנ"ט סעיף י"ד ^{יח}

שו"ע סימן קנ"ט סעיף כ' ועיין במשנה ברורה ^{יט}

משנה ברורה סימן ק"ס סעיף קטן ד' ^כ

יא. מי שאין לו מים

^{כא}מי שאין לו מים, צריך לילך לפניו עד ארבעה מילין (3,840 מטר לפי הגר"ח נאה), ולאחוריו עד מיל (960 מטר לפי הגר"ח נאה), אם ימצא שם מים. ואם אין שם מים, יאחז הפת ע"י מפה ואל יגע בו בידיו. היושב בביתו, ואין לו מים, צריך לילך רק עד מיל, דכל הכיוונים נחשבים כלאחוריו.

יב. שכר הזהיר בנטילת ידים

^{כב}צריך ליזהר מאוד בנטילת ידיים, שכל המזלזל בנטילת ידיים חייב נידוי, ובא לידי עניות, ונעקר מן העולם. ואפי' הנוטל ידיו ברביעית מצומצם, מביאו לידי עניות. אלא יוסיף ליטול ידיו בשפע, וכל הנוטל מלא חפניו מים, נותנים לו מלא חפניו טובה וברכה. ומכל מקום, לא יכוין לכך כדי להתעשר, שנמצא עובד על מנת לקבל פרס, אלא יעשה לכבוד קונו.

שו"ע סימן קס"ג סעיף א' ^{כא}
לשון השו"ע הרב סימן קנ"ח סעיף ט"ו ^{כב}

פרק ב'

בשעת הסעודה

א. על איזה פת יברך

^כיבצע על הפת היפה ביותר. זאת אומרת שאם יש לפניו פת קיבר (עשוי מקמח מעורב עם סובין) ופת נקיה, יבצע על הפת הנקיה. בימינו שקמח מלא נחשב עוד יותר משובח מקמח לבן, ישנם פוסקים הכותבים שיכול לבצוע על פת הקיבר. אם יש לפניו פת שלימה ופת פרוסה, יבצע על השלימה, אפילו אם היא פחות משובחת מהפרושה. אם יש לפניו פת גדולה ופת קטנה, יבצע על הגדולה, אבל אם הקטנה יותר משובחת יבצע על הקטנה. כל ההלכות הנ"ל, הן רק כשרוצה לאכול משני סוגי הלחם. אבל כשרוצה לאכול רק ממין מסוים, אינו צריך לבצוע על המין השני.

ב. בציעת הפת

^כבוצע במקום המשובח שנאפה היטב, שזהו כבוד הברכה. כיון שיש מחלוקת היכן הוא המקום המדויק לבצוע, האם בחלק בעליון של הלחם או בחלק התחתון, כתב הרמ"א שיבצע מהצד, וכך יחתוך העליון והתחתון ביחד. יחתוך מעט על מנת שהכיכר תישאר עדיין שלימה, ויברך המוציא, ואז יגמור לחתוך הפרושה.

ג. הברכה

^כהיתן שתי ידיו על הפת בשעת ברכה, שיש בהן עשר אצבעות, כנגד עשר מצוות התלויות בפת. ולכך יש עשר תבות בברכת המוציא, ובכמה פסוקי ברכה שבתנ"ך. ^ככשיאמר שם ה' יגביה הפת.

ד. טבילה במלח

^כלא יבצע, עד שיביאו לפניו מלח או לפתו, ללפת בו פרוסת הבציעה. ואם הפת נקיה, או שהיא מתובלת בתבלין או במלח כעין הלחם שלנו, או שהוא מעונין לאכלו פת חרבה, אינו צריך להמתין. ^כומכל מקום מצוה להביא על כל שולחן מלח קודם שיבצע, כי השולחן דומה למזבח, והאכילה כקרבן ונאמר "כ" על כל קַרְבָּנְךָ תִקְרֵיב מֶלַח". והוא מגן מן הפורענות.

^כשו"ע ומשנה ברורה סימן קס"ח

^כשו"ע סימן קס"ז סעיף א'

^כשו"ע סימן קס"ז סעיף ד'

^כמשנה ברורה שם

^כשו"ע סימן קס"ז סעיף ה'

^כרמ"א שם

^כויקרא פרק ב' פסוק י"ג

ה. כיבוד הגדול לאכול תחילה

לשנים שיושבין על השלחן, גדול פושט ידו ליקח מהמאכלים, תחילה. והשולח ידו בפני מי שגדול ממנו הרי זה גרגרן.

ו. אופן אכילת הפת

לא ינגוס בפרוסה שגדלה כביצה (כשתי קופסאות גפרורים), ואם עשה כן, הרי זה גרגרן. אלא יפריד חתיכה קטנה מהפרוסה ויכניס לפיו.

ז. שאריות מאכל ומשקה

ללא ישוך פרוסה ויניחנה על גבי השולחן, משום מיאוס.
לכּוּן לא יתן לחבירו לשתות מכוס שלו, שמא החבר יתבייש לסרב, וישתה, ועלול להידבק במחלה.

ח. הסתכלות במי שאוכל

לגאין מסתכלין בפני מי שאוכל ולא במנתו, שלא לביישו.

ט. דברים הדוחים את נפש האדם

לדובר פשוט הוא שאין לעשות על השלחן דבר שאחרים מואסין בזה. כגון לרוק בחזקה, הן מפה, הן מחוטם. ולא יחטט השיניים, שפותח פיו, וממאס האחר. וכן נפחות מהגרון, שקורין גרעבצין, ידוע שמתמאסין בזה.

י. ביזוי אוכלין

להיזהר שלא יגרום להשחתה או להמאסה של מיני מאכל. לראבל פירורים פחות מכזית מותר לאבד, אך מכל מקום ראוי ליזהר אף בהם דקשה לעניות, אך להשליך למים לא נחשב בזיון. להגמרא מספרת שהיה פעם אדם שנגר עליו עניות, אך כיון שהיה מאד זהיר בכבוד הפירורין, לא היה לשר העניות שליטה עליו. יום אחד אכל האישי לחם בדשא, ושר העניות היה בטוח שעכשיו הוא יוכל לו, כיון שבדאי יפלו פירורין לתוך הדשא והוא לא יצליח להוציאם, ואחר כך יבואו אנשים וידרכו על זה. אך אותו אדם היה כה זהיר, שהוא עקר את כל הדשא עם הפירורין, וזרקם לנהר, כדי שלא יבואו לבזיון. כשראה זאת שר העניות, אמר "אוי לי! שאדם זה הוציאני ממקום מנוחתי!"

ש"ע סימו ק"ע סעיף י"ב ל

ש"ע סימן ק"ע סעיף י' לא

ש"ע סימן ק"ע סעיף ט"ז לב

ש"ע סימו ק"ע סעיף ד' לג

ערוך השולחן סימן ק"ע סעיף י"ב לד

ש"ע סימן קע"ב לה

ש"ע סימן ק"פ סעיף ד' לו

חולין קה: לז

ו. יציאה לבית הכסא

ל^חאם יצא לבית הכסא באמצע הסעודה, ביטל הנטילת ידיים שנטל בתחילת הסעודה, וצריך ליטול ידיו כדין נט"י לסעודה. ואם ניטפו ידיו צריך לברך שוב "על נטילת ידיים", ויש פוסקים דסוברים שלא יברך.

ז. שיחה בשעת הסעודה

ל^טאין משיחין בשעת הסעודה, שמא יקדים קנה לושט. ואפילו מי שנתעטש בסעודה, אסור לומר לו אסותא, ^מזובין תבשיל לתבשיל מותר.

ח. דברי תורה

מ^אמצוה על כל אדם לומר דברי תורה על שלחנו, שכל שלחן שלא אמרו עליו דברי תורה כאילו אכלו מזבחי מתים. וכתב בשל"ה דילמד משנה, או הלכה, או אגדה, או ספרי מוסר, ואינו יוצא במה שמברך ברכת המזון. ועל כל פנים יאמר איזה מזמור וטוב לומר מזמור "ה' רועי לא אחסר", דהוא דברי תורה ותפילה על מזונותיו.

ט. עם מי לאכול

מ^בנקיי הדעת שבירושלים לא היו מסובין בסעודה, אלא אם כן יודעים מי מיסב עמהם. שגנאי הוא לתלמיד חכם לישב אצל עם הארץ בסעודה.

י. ברכת היין בסעודה

מ^גלמרות שברכת המוציא פוטרת כל מה שקשור לסעודה, מכל מקום, היין קובע ברכה לעצמו, ומברכים עליו אף באמצע הסעודה, מפני חשיבותו. אמנם בשבת ויו"ט שעושין קידוש קודם הסעודה, פוטר בזה את היין שבא באמצע הסעודה.

יא. דברים שאינם מחמת הסעודה

מ^דמיני קינוח, פירות וכדו', נחשבים דברים הבאים שלא מחמת הסעודה, ועל כן אינם נפטרים בברכת המוציא, ויש לברך עליהם.

ש"ע סימן קס"ד סעיף ב', וסימן ק"ע סעיף א' ל^ח
עיין שם במשנה ברורה ובביאור הלכה את כל המחלוקת לגבי הברכה
ש"ע סימו ק"ע סעיף א' ל^ט
משנה ברורה שם ^מ
שם ^{מא}
ש"ע סימן ק"ע סעיף כ' ^{מב}
ש"ע סימן קע"ד ^{מג}
ש"ע סימן קע"ז, עיי"ש פרטי הדינים בזה, כי רבו. ^{מד}

פרק ג'

ברכת המזון

א. מים אחרונים חובה

מהמים אחרונים חובה. מ'יש לזה ג' טעמים: א' מפני שהידיים התלכלכו מהאוכל, ואין זה כבוד לברכה. ב' מפני מלח סדומית שמצויה באוכל, ואם היא נוגעת בעיניים, יכולה לגרום לעיוורון. ג' על פי הסוד, נותנים בזה חלק לסטרא אחרא, וכך אין לו שליטה בשאר הסעודה. מ'יש שאינם נוהגין ליטול מים אחרונים, מפני שאין מלח סדומית מצויה ביננו. אמנם הרבה אחרונים חולקין על זה, מפני שני הטעמים האחרים. ועוד שמא יש עוד סוגי מלח שיכולים לגרום לעיוורון. וראוי לכל ירא שמים להקפיד על זה.

ב. איפה נוטלים

מ'מים אחרונים אין נוטלים על גבי קרקע, אלא בכלי, מפני רוח רעה ששורה עליהם.

ג. איך נוטלים

מ'טאין צריך ליטול, אלא עד פרק שני של אצבעות. יצריך שישפיל ראשי אצבעותיו למטה, כדי שתד הזוהמה.

ד. במה נוטלים

נ'אין ליטול במים חמים מאד, שאינם מעבירין את הזוהמה, אלא מבליעין אותם בידים. נ'מי שאין לו מים, יכול ליטול בכל מיני משקין.

ה. השארת פת על השולחן

נ'אין להסיר המפה והלחם עד אחר ברכת המזון. כל מי שאינו משייר פת על שלחנו, אינו רואה סימן ברכה לעולם.

ו. הסרת הסכין

נ'נוהגים לכסות הסכין בשעת ברכת המזון. ויש לזה ב' טעמים: א' דברזל מקצר ימיו של אדם, ואינו דין שיהא מונח על השולחן שדומה למזבח, שמאריך ימיו של אדם. ב' לפי שפעם אחת הגיע אחד לברכת בונה ירושלים, ונזכר חורבן הבית ומרוב צער, תקע הסכין בבטנו.

ש"ע סימן קפ"א סעיף א' מה

משנה ברורה סימו קפ"א סעיף י' מ

שולחן ערוך שם סעיף י' ומשנה ברורה שם מ

ש"ע סימן קפ"א סעיף ב' מח

ש"ע סימן קפ"א סעיף ד' מט

ש"ע סימן קפ"א סעיף ה' י

ש"ע סימן קפ"א סעיף ג' נא

ש"ע סימן קפ"א סעיף ט' נב

ש"ע סימן ק"פ סעיף א' – ב' נג

ובשבת ויו"ט לא נוהגין לכסות הסכין. ^ני"ש נוהגין לכסות גם בשבת ויו"ט.

ז. זימון

^נישלשה שאכלו כאחד, חייבים לזמן. והוא שאומר אחז מהם "נברך שאכלנו משלו" והם עונים ואומרים "ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו", והוא חוזר ואומר כן, וממשיך בברכת המזון. ^נובעשרה מזכיר שם "אלוקינו", ^נומצוה לחזר אחר עשרה. ^נבזוהר הקדוש הזהירו לומר בפיו קודם ברכת המזון, "תן לנו הכוס ונברך" או "בואו ונברך", דכל דבר שבקדושה צריך הזמנה בפה כדי להמשיך הקדושה. ומזה נוהגים לומר בלשון אשכנז "רבתי מיר וועלן בענטשין", והם עונים "יהי שם ה' מבורך מעתה ועד עולם".

ח. שכח וברך בלא זימון

^ואם שכח אחד וברך בלא זימון, הפסיד מצות זימון. אמנם עדיין מצטרף לשניים האחרים, ויכולים לצרפו לזימון.

ט. צירוף לזימון

^אשנים שאכלו פת, ואחד אכל או שתה דברים אחרים, מצטרף לזימון. ^בולזימון בעשרה אפשר לצרף עד שלושה שלא אכלו פת, כל שיש שבעה שאכלו פת, ובלבד שיאכלו או ישנו עמהם כל דבר. ^בשניים שאכלו וגמרו, ובא שלישי להצטרף עמהם, אם אינם שבעים כל כך שאילו היה מכבדם במאכל טעים, היו מסרבים, מצטרף לזימון. והוא שעדיין לא נטלו ידיהם למים אחרונים, או שלא אמרו "הב לן ונברך", אך אם נטלו ידיהם, או אמרו "הב לן ונברך", אינו מצטרף עמהם.

י. מצוה לזמן בעצמו

מצוה להיות הוא בעצמו המזמן, אך כמובן שאין לגרום למחלוקת עבור זה. אורח שנותנים לו לזמן ואינו מזמן, מקצר ימיו, דכשמזמן מברך את בעל הבית בברכת יהי רצון וכו', ומתברך הוא בעצמו.

יא. כוס של ברכת המזון

^ומצוה מן המובחר לברך על כוס יין. והכוס צריכה שתהא נקיה ושלמה, וימזוג היין לשם ברכה. ייקח הכוס בשני ידיו ויעברינו לימינו, ויגביה הכוס טפח מעל השולחן, ויתן בו עיניו שלא יסיח דעתו מן הברכה.

שו"ע ובית יוסף סימן ק"פ סעיף ה"י

זזה על פי הלבוש שם ^נ

שו"ע סימן קצ"ב סעיף א' ^נ

שו"ע סימן קצ"ב סעיף ב' ^נ

שו"ע סימן קצ"ג סעיף א' ^נ

משנה ברורה סימן קצ"ב סעיף קטן ב' ^נ

שו"ע סימן קצ"ד סעיף א' ^ו

משנה ברורה סימן קצ"ז סעיף קטן כ"ב ^א

שו"ע סימן קצ"ז סעיף ב' ^ב

שו"ע סימן קצ"ז סעיף א' ^ג

יב. כובע

^הירא שמים יהא נזהר בשעת ברכת המזון, להתעטף במלבוש העליון, וגם להניח הכובע בראשו, ולא יברך במצנפת הקטנה (כיפה). ואף כשמברך ביחיד, ינהג כך, כדי שיהא מורא שמים עליו ויעורר הכונה.

יג. קול רם

^וצריך שישמיע לאזניו מה שמוציא בשפתיו. ואם לא השמיע לאזניו, יצא, ובלבד שיוציא בשפתיו. ^זוטוב לעולם לברך בקול רם, כי הקול מעורר הכונה.

יד. נוסח ברכת המזון

^חברכת המזון מורכבת בארבע ברכות: **ברכה ראשונה** "הזן", נתקנה ע"י משה רבינו כשירד המן. **ברכה שניה** "ברכת הארץ" נתקנה ע"י יהושע בן נון כשנכנסו לארץ, וצריך להזכיר בה "ארץ חמדה טוב ורחבה", וכן ברית ותורה (ועל בריתך שחתמת בבשרנו, ועל תורתך שלימדתנו). ואם לא הזכיר הדברים הנ"ל, לא יצא ידי חובתו. ^ט**ברכה שלישית** "בונה ירושלים", נתקנה ע"י דוד ושלמה. וצריך להזכיר בה מלכות בית דוד, ואם לא הזכיר, לא יצא. ^י**ברכה רביעית** "הטוב והמטיב", נתקנה ע"י חז"ל, כהודאה לה' על כך שהרוגי ביתר לא הסריחו במשך תקופה ארוכה, ושניתנו לקבורה מאוחר יותר.

טו. שתיית היין

^{יא}לאחר ברכת המזון, יברך בורא פרי הגפן, וישתה רביעית יין, ויברך "על הגפן". ומצה מן המובחר שיטעמו כולם מהכוס, ומתברכין ע"י זה דהוא כוס של ברכה. ^{יב}הגמרא מספרת שפעם אחת ר' נחמן לא שלח לאשתו, ילתא, מכוס של ברכה, ובכעסה שברה לו ארבע מאות חביות יין. רואים אנו מכאן את חשיבות הטעימה מכוס של ברכה.

^הש"ע סימן קפ"ג

^ובאר היטב סימן קפ"ג סעיף קטן י"א

^זש"ע סימן קפ"ה סעיף ב'

^חמשנה ברורה שם סעיף קטן ג'

^טטור סימן קפ"ז

^יטור סימן קפ"ח

^{יא}טור סימן קפ"ט

^{יב}ש"ע סימן קצ"צ

^{יג}ברכות נא: